
Secció oberta

Les retransmissions esportives televisives com a gènere periodístic espectacular i dramàtic. Influència de les innovacions tècniques i tecnològiques en la percepció de l'espectacularitat visual de les retransmissions esportives televisives

per Josep M. Blanco

Professor del Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat de la Universitat Autònoma de Barcelona

1. Introducció

La meua afició per l'esport, l'anterior pràctica professional i l'eclosió dels Jocs Olímpics el 1992 a Barcelona van influir decisivament en el meu intent per conèixer millor aquestes interessants produccions televisives que són les retransmissions esportives. Creia i crec encara que resulten un producte audiovisual idoni per entendre el mode i el perquè d'una forma de producció, però també una ocasió extraordinària per saber una mica més del públic al qual sedueix, del receptor; per saber, en definitiva, una mica més sobre l'home.

Les retransmissions esportives a Espanya, i diria a gran part del món, s'han convertit en les produccions més rendibles per al mitjà televisiu. A Espanya, la importància per fer-se amb els drets de retransmissió del futbol ha tingut repercussions polítiques, a més d'econòmiques i socials. El futbol és utilitzat com el principal atractiu per promocionar l'abonament a les plataformes digitals existents. I de tots és conegut, per exemple, el cas de la *Ley Orgánica Reguladora de Emisiones y Retransmisiones de Competiciones y Acontecimientos Deportivos* aprovada el febrer del 1999 que va acabar essent coneguda com «la llei del futbol».

2. Hipòtesi de partida

Les diferents televisions solen tenir molta cura de les retransmissions esportives, perquè saben que un bon tractament i posada en escena es tradueixen en ingressos publicitaris i audiències elevades. Això constitueix l'èxit d'una retransmissió, segons el productor. I com es cerca aquest èxit? Una de les possibilitats és trobar-lo mitjançant l'augment de l'espectacularitat. Per aconseguir elevar aquesta espectacularitat, les televisions intenten oferir un tractament audiovisual atractiu i això passa per la compra de noves tecnologies i per una planificació en la qual aquestes hi juguen un paper decisiu.

I com s'aconsegueix aquest objectiu d'augmentar l'interès de l'espectador en augmentar l'espectacularitat mitjançant les noves tècniques i les noves tecnologies?

Voler esbrinar-ho va resultar la intenció de la nostra tesi. En concret, la nostra hipòtesi principal era la següent: les innovacions tecnològiques emprades per a la captació i el tractament de la imatge i la informació periodística en temps real en les retransmissions esportives sí determinen el grau d'espectacularitat visual percebut per l'espectador.

3. Objectius

A la nostra recerca també vam intentar:

1. Descobrir com la tecnologia influeix o modela la percepció a l'espectador de l'espectacularitat visual d'una retransmissió televisiva esportiva.
2. Determinar com diferents condicions tecnològiques influeixen sobre el grau d'espectacularitat visual percebuda, que és un factor determinant o decisiu en l'èxit del productor i la satisfacció de l'espectador de les retransmissions.
3. Determinar com diferents condicions tecnològiques en les retransmissions esportives intervenen en la percepció del públic de diferents atributs determinants o decisius per augmentar el seu grau de satisfacció i l'èxit del producte audiovisual.

4. Per què creiem que és important estudiar aquestes qüestions?

L'estudi de la influència de les tecnologies en la percepció d'espectacularitat de les retransmissions esportives televisives ha resultat un tema atractiu i motivador i que creiem que obre una interessant via per al coneixement tant de la producció com de la recepció d'informació audiovisual. Veiem per què:

1. Parlar de la incidència de la tecnologia sobre l'increment d'espectacularitat significa veure's obligat a establir un procés comparatiu entre diferents situacions, entre diferents retransmissions esportives. La planificació de cada retransmissió és fruit d'un conjunt de circumstàncies de mitjans de producció, econòmiques, socials i, de vegades, també polítiques.
2. Estudiar les retransmissions i la planificació tecnològica emprada significa estudiar el mitjà en un context que ajuda a entendre la història de la pròpia televisió, de la resta de televisions que comparteixen l'espai audiovisual, la situació comunicativa del país i, en ocasions, el moment històric de cada nació.
3. Estudiar els esforços per realitzar una retransmissió esportiva espectacular parla de la idea que el productor té del receptor.
4. Estudiar el grau d'espectacularitat de les retransmissions significa estudiar l'evolució de la tècnica narrativa emprada per comunicar, significa estudiar els processos de la comunicació mediada.
5. Estudiar les retransmissions esportives significa estudiar la forma i el mode com es concreta el somni periodístic de la prestesa informativa,

d'informar del què passa mentre passa i fer-ho de la millor manera possible. I això succeeix gràcies a unes tecnologies i a unes millores tecnològiques que ho permeten.

6. Estudiar l'espectacularitat que proposa el productor audiovisual significa haver d'estudiar el paper de les innovacions tècniques i tecnològiques i la seva influència sobre les rutines productives, sobre els professionals, sobre el llenguatge, perquè és així com es construeix l'espectacle que representa qualsevol retransmissió.

7. Estudiar l'espectacularitat suposa veure's obligat a conèixer els esforços de l'organitzador de l'esdeveniment esportiu per adequar-se als condicionaments del mitjà i millorar la seva «telegènia», que es traduirà en un major atractiu per a l'audiència i en una revalorització dels seus drets de retransmissió.

8. Estudiar l'espectacularitat de les retransmissions esportives televisives significa estudiar-ne la percepció en el receptor. Significa conèixer millor el receptor i veure de quina manera l'ús de les tecnologies influeix en la generació d'emocions i sensacions, que és la funció de tot espectacle. Significa poder valorar la satisfacció o el rebuig davant de formes i continguts audiovisuals, qüestió que dona molta informació al productor sobre el seu públic.

Nosaltres vam tenir l'oportunitat d'estudiar tot això en l'aplicació a l'estudi concret d'un mitjà, Televisión Española (TVE), amb l'anàlisi de retransmissions realitzades des del 1979 fins al 1997, i d'un esport: el bàsquet.

5. Algunes conclusions i aportacions a les quals vam arribar

Una de les primeres qüestions que vam tenir clar és que aquesta investigació havia de servir com a prospecció en la qual obtenir algunes conclusions que haurien de ser posades a prova i estudiades en la veritable situació comunicativa en què es produeixen les retransmissions esportives televisives, que és en directe. Un exemple que pot justificar aquesta qüestió és la variabilitat en els estats emotius que experimenten les persones quan l'esdeveniment es viu en directe.

Una altra qüestió per a la qual aquesta investigació pretén servir de punt de partida és la necessitat de conèixer el paper que en la percepció d'espectacularitat juga la banda sonora d'una retransmissió. Estudiar el paper de la imatge i el so alhora, des d'un principi ens va semblar complicat i delicat per l'elevat risc que comportaria arribar a conclusions sense haver desenvolupat abans una metodologia que resultés útil per a l'estudi del pes que potser juguen imatge i so per separat en la percepció d'espectacularitat.

Les retransmissions esportives televisives cal entendre-les com un gènere periodístic que no pot obviar-se ni separar-se del condicionament espectacular del mitjà i del contingut que es presenta. De fet, fagocita quelcom que ja és un espectacle. I l'espectacle, si es caracteritza per alguna cosa, és per la seva condició de dirigir-se a les emocions. El drama final, fruit de tot esdeveniment esportiu televisiu, reforça aquesta opinió.

Una altra de les qüestions que hem pogut comprovar és l'allunyament que existeix, probablement per qüestions derivades de les rutines de producció, entre la imatge de l'espectador que té el productor audiovisual i el veritable perfil de l'audiència. Els resultats obtinguts en aquesta investigació aconsellen un major acostament entre productor i espectador i un ús de les eines a disposició, les noves tecnologies, que pugui trobar l'equilibri entre informació i espectacle. En aquest sentit, cal destacar que les innovacions tecnològiques no ho són tot i que, com hem comprovat en aquest treball, qüestions pròpies de l'estudi de la recepció com la simpatia o la competència aporten molta informació sobre el funcionament espectacular del contacte entre el públic de la retransmissió i la retransmissió pròpiament dita.

L'espectacularitat visual és quelcom reconegut per productor i espectador, quelcom que pot, per tant, mesurar-se i controlar-se. Així, si estem interessats a conèixer el paper que hi juguen les tecnologies, cal establir mecanismes de control sobre la simpatia i la competència dels espectadors, que són els qui en realitat atorguen el grau d'espectacularitat a les imatges que observen, les doten de sentit i, per això, poden sentir-se emocionats o no davant de les mateixes. Vol dir això que el contingut i les informacions prèvies sobre el què es veu pesen més que la funció espectacularitzadora de les innovacions tècniques i tecnològiques? Els resultats de l'experimentació que vam dur a terme en aquesta investigació apunten cap a aquesta direcció. En realitat, es produeix en l'espectador un procés de desconeixement sobre el veritable paper de la tecnologia en el mode com li són mostrats els esdeveniments. Nosaltres preferim anar amb precaució i aconsellem contrastar els resultats obtinguts en aquesta investigació amb d'altres on es duguessin a terme experimentacions, per exemple qualitatives, que servissin per saber en quin sentit sembla més adequat dirigir l'atenció.

Una altra de les qüestions que influeixen sobre la percepció de l'espectacularitat és l'actitud dels actors de l'espectacle (esportistes, entrenadors, jutges...). La metodologia desenvolupada en aquesta investigació podria adaptar-se a l'anàlisi de qualsevol altra producció audiovisual esportiva i creiem que, en general, a qualsevol altra producció audiovisual. L'establiment del control sobre els factors interns (condicions telegèniques del propi esdeveniment), els factors externs (incidència de la tecnologia en el tractament visual de l'esdeveniment) i, molt impor-

tants, els factors personals de l'espectador que s'han estudiat (la simpatia i la competència) es proposa com una fórmula que facilita l'anàlisi d'aquelles produccions audiovisuals de grans proporcions que són les retransmissions esportives o de qualsevol altre tipus.

6. Disseny metodològic

Arribar a aquestes conclusions ha estat fruit d'un llarg procés que va començar amb un altre dels objectius d'aquesta investigació, la definició del què nosaltres considerem el gènere informatiu periodístic espectacular i dramàtic que és tota retransmissió esportiva televisiva. Així, les peculiaritats d'aquestes produccions audiovisuals ens van fer pensar i defensar la seva condició de gènere periodístic espectacular que, en el seu interès per informar simultàniament al desenvolupament d'un esdeveniment, explota les possibilitats comunicatives del mitjà —determinades per la combinació de les tècniques narratives dels professionals involucrats (periodistes, operadors de càmera, realitzadors, operadors de so, etc.) i per l'ús espectacular de les tecnologies disponibles— amb la intenció de generar un drama capaç de mantenir l'interès de l'espectador que pot, d'acord amb el grau de competència d'aquest i de simpatia pel tema o pels seus protagonistes, arribar a sentir i a manifestar emocions.

Amb aquesta finalitat, és característic d'aquest gènere la tendència, en el productor audiovisual, a buscar un augment de l'espectacularitat a través de la incorporació de noves tècniques i innovacions tecnològiques per aconseguir una major implicació emotiva del públic amb l'esdeveniment. Com escometre l'estudi de l'espectacularitat en les retransmissions esportives televisives?

7. La primera intenció és informativa

Cal destacar en primer lloc que, en tot plantejament previ a la preparació de la retransmissió esportiva, existeix un caire informatiu periodístic que influeix sobre la planificació. El principal és realitzar un tractament informatiu dels fets mentre aquests tenen lloc, una de les fites del periodisme al llarg de la seva història. Aquesta qüestió cal tenir-la sempre present.

8. Les retransmissions són també un espectacle

Les retransmissions són també un espectacle, per això mateix sembla adequat tenir la precaució de considerar sempre la posada en contacte espectacular entre productes audiovisuals televisius i el públic especta-

dor. Els continguts poden respondre a interessos informatius, educatius, de mer entreteniment o altres qualsevol, però són sempre espectacle, participen de l'espectacle incessant que és la televisió i la programació televisiva. I no hem d'oblidar que la finalitat de tot espectacle és el de generar emocions.

Per comprovar-ho, realitzem una redefinició del concepte d'espectacle. A aquest, des de l'antiguitat se'l relaciona amb allò que pot ser contemplat. La nostra primera intenció era poder dur a terme l'estudi conjunt sobre la percepció d'espectacularitat de les imatges i la banda sonora de la retransmissió, perquè creiem que aquesta darrera té una incidència clau sobre la mateixa i que els temps aconsellen una redefinició del què seria l'espectacle audiovisual televisiu. Però la dificultat per trobar una metodologia fiable i les dificultats tècniques van desaconsellar aquesta intenció.

Sens dubte, l'anàlisi del paper de la banda sonora pot ocupar part de les nostres investigacions futures, però abans era inevitable saber si de veritat l'espectacularitat podia percebre's a través d'imatges. I hem arribat a la conclusió que, efectivament, l'espectacularitat es pot examinar si es controla l'aspecte visual de la retransmissió. D'aquí que hàgim posat el nostre interès a estudiar el que anomenem *espectacularitat visual*.

9. L'espectacularitat visual, clau de l'èxit d'una retransmissió

Per què resulta tan important estudiar la presència o el grau d'espectacularitat d'una retransmissió esportiva? Per al productor audiovisual, l'espectacularitat és un factor decisiu per assegurar l'èxit d'una retransmissió esportiva. La dura competència entre canals demana el descobriment de fórmules que assegurin l'èxit en audiència d'un programa i l'espectacularitat és un ingredient bàsic. L'espectacularitat visual pot controlar-se o intentar mesurar-se si es controlen els que anomenem *factors interns*, *factors externs* i *factors personals*.

En l'espectacularitat de les retransmissions esportives influeixen les característiques telegèniques de l'espectacle esportiu que la televisió decideix retransmetre (el que nosaltres anomenem *factors interns*), però també la forma i el contingut que s'ofereix, que és possible gràcies a les característiques i la manera com són emprades les tecnologies televisives, que actuen com a *factors externs*. Aquesta distinció entre factors *interns* i *externs* és més important del que sembla. Havíem de controlar la presència dels primers si ens interessava estudiar els segons, és a dir, el paper de la maquinària televisiva sobre l'esdeveniment que es converteix en retransmissió televisiva. Sense oblidar l'apropament informatiu a l'esdeveniment, la televisió posa part del seu interès a augmentar l'espectacularitat a través de l'eina que domina, la tecnologia. Per això re-

sulta tan important estudiar bé les característiques i com són utilitzades les tecnologies disponibles en un moment determinat.

Ens interessa també saber quin concepte té el productor d'espectacularitat i contrastar-lo amb el de l'espectador i conèixer altres factors personals que poden influir sobre la percepció d'espectacularitat.

10. Però el concepte espectacularitat visual era vàlid?

El concepte *espectacularitat visual* emprat pels professionals tenia el mateix significat que per als espectadors? Una altra de les conclusions d'aquesta investigació és que els professionals i els espectadors estan d'acord en què els adjectius trobats poden relacionar-se amb l'*espectacularitat*. Després d'una prova de contrastació entre grups d'uns i altres, obtenim que l'*espectacular* pot relacionar-se amb el què es considera ràpid, divertit, bo (qualitat), clar, agradable i emocionant. Posteriorment, els resultats estadístics de la mostra que va realitzar el test a la facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) van demostrar efectivament una gran correlació entre aquests adjectius i el d'espectacularitat. Això vol dir que si algú més està interessat a estudiar la percepció d'espectacle, en qualsevol programa audiovisual probablement podrà recórrer a diferents d'aquests adjectius. En el nostre cas, per saber com es varia l'espectacularitat visual d'una retransmissió a una altra a través de l'ús de la tecnologia, cal conèixer bé l'evolució en l'adquisició d'aquesta i la seva aplicació en els esdeveniments en directe.

L'investigador, com ha passat en el nostre cas, es troba llavors amb grans problemes de documentació, ja que les dimensions i el funcionament del propi mitjà fan que en ocasions sigui difícil comptar amb un registre exhaustiu, no ja de les compres de noves tecnologies, sinó de les característiques de funcionament i les possibilitats d'aquestes. D'aquí que s'imposi una dura tasca de contrastació entre les opinions dels qui hagin tingut un contacte amb ella i, si això és possible, veure una aplicació en directe o a través d'enregistraments que s'hagin pogut conservar en la qual aquesta quedi palesa. Això no és possible en algunes ocasions, per problemes d'arxius inexistents o incomplets.

Per això mateix, també els protagonistes dels fets sobre els que informen els mitjans es converteixen en fonts de gran interès, perquè aporten dades des d'altres perspectives que completen millor el paisatge global. És per això que reivindicuem l'interès del testimoni personal de professionals tècnics i protagonistes audiovisuals, que sempre aporten noves i interessants perspectives de tot allò que envolta la producció audiovisual. Aquesta tasca descriptiva, que documenta les tecnologies emprades en les retransmissions des del 1956 fins el 1997 és la que queda reflectida en els volums segon i tercer d'aquesta investigació, que es va

decidir d'incorporar a la tesi pel seu caràcter documental i de contrastació a la prova experimental realitzada per estudiar la percepció d'espectacularitat visual amb fragments de retransmissions de diferents moments històrics.

11. Elegir un esport

El nostre objectiu era estudiar la incidència de la tecnologia en l'augment d'espectacularitat visual que, segons el productor televisiu, és causa de l'èxit de la retransmissió. Però faltava decidir-se per com estudiar-la. A causa de la quantitat de modalitats esportives existents i les característiques de cadascuna, que exigeixen un tractament i un ús d'equips diferents, vam creure convenient escollir un únic esport per estudiar l'evolució de la tecnologia al llarg de les retransmissions d'un únic mitjà.

Teníem el concepte, l'espectacularitat visual, i el mitjà, Televisión Española (TVE), i ens faltava l'esport. Vam triar el bàsquet, un dels esports més telegènics que hi ha. Per estudiar la incidència de les innovacions tècniques i tecnològiques en l'augment de l'espectacularitat vam escollir fragments de retransmissions de diferents moments de la història de la lliga ACB i de les màximes competicions internacionals que va realitzar TVE. Per escollir els partits vam tenir en compte la coincidència de diferents factors per aconseguir un corpus prou homogeni i per tant suficientment mesurable i comparable:

— Havien de ser finals, que són aquells partits en els quals el mitjà televisiu realitza una planificació més exhaustiva i sol incorporar noves tecnologies.

— Es va creure oportú que, a més de les finals de la lliga ACB i de la lliga d'elit masculina espanyola, es contemplés el tractament realitzat per esdeveniments esportius de bàsquet de gran prestigi duts a terme a Espanya, de caràcter internacional (jocs olímpics, campionats del món, campionat d'Europa). Això permetria observar si existien diferències fonamentals respecte al tractament de la lliga regular o observar si TVE s'havia equipat amb millores per a l'ocasió.

— S'havien de controlar els canvis de reglament que podien afectar com a factors interns a la imatge de la competició fins al punt que dos esdeveniments molt distanciat en el temps no haguessin pogut ser comparables. El pretès pes *a priori* de l'experimentació dels factors externs, no obstant això, va servir per comprovar que la diferència en el còmput dels factors interns no resultava determinant.

Un cop seleccionats els partits, quedava plantejar-nos com estudiar l'espectacularitat, una altra qüestió complicada. Les consultes a profes-

sionals del mitjà televisiu i a jugadors i tècnics d'elit de l'esport de la cistella i a aficionats, ens van fer arribar a la conclusió que els fragments a seleccionar eren: els temps morts, els moments finals del partit, una situació confusa, les faltes personals i les jugades espectaculars. Per escollir les jugades espectaculars professionals, professors de comunicació audiovisual i estudiants van realitzar una selecció d'entre 118 jugades preseleccionades per l'investigador, pertanyents als 8 partits que s'anaven a utilitzar per a la creació del corpus. Les jugades considerades més espectaculars eren els taps, les assistències, els contraatacs, els triples i les esmaixades.

En qualsevol investigació el consell dels experts posa a prova l'instint de l'investigador sobre les qüestions valuoses a analitzar, de forma que, en ser contrastat amb el criteri de l'investigador i el del públic, es troben els fragments més adequats per a l'anàlisi. Quedava conèixer el grau d'espectacularitat visual de cadascun d'ells. Vam realitzar una valoració, *a priori*, a través del control de factors externs i interns, basant-nos en els testimonis de jugadors, tècnics i professionals del mitjà.

La comptabilització dels factors esmentats ens oferia la possibilitat de saber quins eren els fragments que *a priori* teòricament tenien més espectacularitat visual. Però volíem contrastar aquests resultats amb l'opinió del públic. Necessitàvem, per tant, estudiar el procés receptor.

Per això, vam dissenyar una prova experimental i un test que intentés reflectir algunes qüestions que considerem importants controlar per veure si existia relació amb les respostes sobre la percepció de cadascun dels adjectius i d'espectacularitat visual de diferents fragments de retransmissions. Si comparàvem els resultats proporcionats per la valoració dels subjectes de la mostra amb els obtinguts a través de la comptabilització dels factors interns i externs per l'investigador obteníem resultats força diferents.

Si examinàvem la comparació entre els fragments amb major espectacularitat visual segons el públic i els que tenen un major nombre de factors telegènics interns i externs controlats *a priori*, trobàvem molt poques coincidències entre els millors fragments seleccionats com a més espectaculars i els que no ho eren. És moment de recordar la hipòtesi principal d'aquest treball: les innovacions tecnològiques emprades per la captació i el tractament de la imatge i la informació periodística en temps real en les retransmissions esportives sí determinen el grau d'espectacularitat visual percebut per l'espectador.

Doncs bé, després de realitzar l'experimentació i obtenir els resultats, vam arribar a la conclusió que, més que les pròpies innovacions tecnològiques intervenen en aquesta percepció sobretot dues importants qüestions: la simpatia i la competència.

12. La simpatia i la competència, factors clau per controlar l'espectacularitat visual

En parlar de simpatia ens referim a l'atracció per un o altre equip dels que intervenen en els fragments seleccionats per l'experiment dut a terme. Així, aquesta atracció intervé o influeix sobre les valoracions dels adjectius preguntats sobre cada fragment i sobre la percepció d'espectacularitat visual que s'atorga, per sobre (encara creiem que és latent) de la forma com és mostrada l'acció per la maquinària televisiva.

En el cas de la competència, ens referim al coneixement de l'esport, del reglament, de les notícies que genera aquesta competició, els equips i jugadors o personatges que intervenen en ella. Ambdues, simpatia i competència, eren controlades a través de la resposta que els propis enquestats donaven a sengles preguntes exposades en el test de recepció.

13. Com a conclusió

Els resultats ens informen que els factors personals (la competència i la simpatia) segueixen tenint molt de pes en el moment de determinar l'espectacularitat visual dels fragments de retransmissions escollits. Les innovacions tecnològiques no són detectades com a motius principals de l'augment de l'espectacularitat per part del públic que constituïa la mostra, potser de mode inconscient es deixa endur per la simpatia en el moment d'avaluar la forma i el contingut d'un fragment de retransmissió esportiva.

Cal tenir en compte que les proves dutes a terme s'han realitzat a alumnes de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB que formen part d'un grup al qual tant TVE com l'ACB estan interessats a convertir en audiència del bàsquet. Ens referim al conjunt de joves adolescents d'entre quinze i vint-i-cinc anys. El caràcter de la investigació és en gran part exploratori pel que té de pionera. I creiem que els resultats que aporten la quantitat de tests realitzats (325 persones) són suficientment valuosos com per considerar-la representativa del pensament i actitud de la major part dels alumnes de l'esmentat centre.

Els resultats obtinguts ens fan pensar que l'experimentació pot efectivament dur-se a terme entre mostres representatives de grups diferents d'una població més àmplia però, sobretot, a partir d'ara han de tenir-se en compte factors com la simpatia i la competència, per damunt, potser, d'altres com l'edat o el sexe. Cal tenir en compte que aquest treball pretén ser una plataforma per preparar el que potser hauria de dur-se a terme en una investigació qualitativa i que per problemes de disponibilitat d'equips tècnics i humans de suport no hem pogut realitzar, que és l'estudi de la percepció de l'espectacularitat visual en la circumstància del directe.